Volume 3 issue 2 - 2023

Google Scholar ADVANCED SCIENCE INDEX ResearchGate OpenAIRE zenodo doi digital object identifier

DOI 10.5281/zenodo.7988437

BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA YASHIL IQTISODIYOT VA RAQAMLASHTIRISH

S.N.Xashimova.

Toshkent davlat texnika universiteti

"Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti" kafedrasi dotsenti, i.f.n.

A.A.Abdikarimova

Toshkent davlat texnika universiteti

"Muhandislik texnologiyalari fakulteti" talabasi

Annotatsiya

Maqolada iqtisodiyotni rivojlantirishning asosiy omili sifatida yashil iqtisodiyot va raqamlashtirishni o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan bo'lib, raqamlashtirish va yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanishning eng asosiy omili sifatida berilgan. Barqaror rivojlantirishda tabiiy resurslardan foydalanish va tabiatdan foydalanish sifatini oshirishda raqamlashtirish innovatsiya sifatida keltirilgan.

Kalit so'zlar

Yashil iqtisodiyot, Iqlim bo'yicha Parij bitimi, Yashillashtirish, raqamli texnologiyalar, muqobil energiya manbalari, barqaror rivojlanish.

Zamonaviy dunyoda yashil iqtisodiyot mavzusi so'nggi bir necha yil ichida eng dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. "Yashil" iqtisodiyotga o'tishning asosiy vazifalaridan biri iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishdan iborat. Bunga texnologiyalarni modernizatsiyalash va moliyaviy mexanizmlarni rivojlantirish orqali erishiladi.

2018-yilda O'zbekiston Respublikasi **Iqlim bo'yicha Parij bitimini** (Parij, 2015-yil 12-dekabr) ratifikatsiya qildi va uni amalga oshirish bo'yicha milliy miqyosda belgilangan ulush - 2030-yilgacha YalM birligiga to'g'ri keladigan parnik gazlar chiqarilishini 2010-yil darajasidan 10 foizga kamaytirish bo'yicha miqdoriy majburiyatni o'z zimmasiga oldi.

Mamlakatda Parij bitimi majburiyatlarini bajarish doirasida parnik gazlar chiqarilishini kamaytirishning o'rta muddatli ustuvor yo'nalishlari iqtisodiyotda energiya va resurs ko'p ishlatilishini kamaytirish, ishlab chiqarishga energiya tejovchi texnologiyalari keng joriy etish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish, Orolbo'yida ekologik inqiroz oqibatlarini bartaraf etishni nazarda tutuvchi qator strategik va tarmoq rejalari, dasturlari, shuningdek, normativ-huquqiy hujjatlar orqali amalga oshirilmoqda.

Shunday qilib, dunyo bo'yicha atrof-muhitning holati va ifloslanishi bo'yicha tadqiqotga ko'ra, deyarli barcha tabiiy resurslar jiddiy antropogen bosimga duchor bo'lgan. Bu kabi ekologik iqtisodiy muommalar iqtisodiyotni yashillashtirishni taqozo etadi.

Iqtisodiyotni "Yashillashtirish"ning asosiy usullaridan biri innovatsiyalar va faoliyatning turli sohalariga yangi texnologiyalarni joriy etish hisoblanadi. 2020-yilda ko'plab kompaniyalar raqamlashtirish tizimiga tez o'tgandan so'ng, iqtisodiyotni tubdan qayta qurish bosqichi boshlandi. Demak, raqamli iqtisodiyot raqamli texnologiyalarga asoslangan, elektron biznes, elektron tijorat bilan bog'langan, raqamli tovar va xizmatlar ishlab chiqarayotgan yangi iqtisodiy faoliyat hisoblanadi.

Yashil iqtisodiyotda raqamli texnologiyalarni qo'llashning ijobiy tomonlari:

- ishlab chiqarish xarajatlarining kamayishi hisobiga mehnat unumdorligining o'sishi;
- yangi yashil ish o'rinlari yaratilishi, shuningdek frilansning rivojlanishi;
- kompaniyalar raqobatbardoshligining ortishi uchun imkoniyatlar yaratilishi va shuningdek ekologik mahsulotlarni ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiradi;
- qashshoqlik va ijtimoiy tengsizlikning bartaraf qilinishi.

Demak, yashil iqtisodiyotga raqamli texnologiyalarni qo'llash mohiyat, barqaror rivojlanish texnologiyalarni yaratilishiga olib keladi.

XXI asr boshida Birlashgan Millatlar Tashkiloti insoniyat taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari o'zaro bog'liq bo'lgan 17 ta global maqsadlarni ilgari surdi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining atrof-muhit bo'yicha dasturi (UNEP) tomonidan qo'llab-quvvatlangan Oksford universitetining Global tiklanish observatoriyasi tomonidan o'tkazilgan tadqiqotiga ko'ra, qayta tiklash uchun umumiy xarajatlarning 20% dan kamrog'i atrof-muhit muammolariga ajratiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2023-yil 2-dekabrdagi «2030 yilgacha O'zbekiston Respublikasining «yashil» iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-436-son qarori qabul qilindi.

2030 yilgacha O'zbekiston Respublikasida «yashil» iqtisodiyotga o'tish va «yashil» o'sishni ta'minlash dasturi tasdiqlandi. U quyidagi strategik maqsadlarga erishishga mo'ljallangan:

- issiqxona gazlarining ajratmalarini 2010 yildagi darajadan 35%ga qisqartirish;
- qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ishlab chiqarish quvvatini 15 GVt ga oshirish va ularning ulushini elektr energiyasini ishlab chiqarish umumiy hajmining 30%idan ko'prog'iga yetkazish;
- sanoat sohasida energiya samaradorligini kamida 20%ga oshirish;
- yalpi ichki mahsulot birligiga to'g'ri keladigan energiya sarfi hajmini, shu jumladan, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish hisobiga 30%ga kamaytirish;
- iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida suvdan foydalanish samaradorligini sezilarli darajada oshirish, 1 mln gektargacha maydonda suv tejovchi sug'orish texnologiyasini joriy etish;
- yiliga 200 mln ko'chat ekish va ko'chatlarning umumiy sonini 1 mlrd dan oshirish orqali shaharlardagi yashil maydonlarni 30%dan ortiqroqqa kengaytirish;
- qattiq maishiy chiqindilarni qayta ishlash darajasini 65%dan oshirish va boshqalar.

Iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi «yashil» iqtisodiyotni ilgari surish va «yashil» o‘sish tamoyillarini joriy etish, iqtisodiyot tarmoqlarida issiqxona gazlari tashlanmalarini qisqartirishga doir faoliyatni muvofiqlashtirish bo‘yicha vakolatli organ etib belgilandi.

Hozirda global biznes iqlim o’zgarishining oldini olishga va atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishga qaratilgan texnologiyalarni rivojlantirishga katta miqdordagi resurslarni yo’naltirmoqda. Muqobil energiya manbalari-bu gidroenergetika, shamol energiyasi, quyosh energiyasi, geotermal energiya, biomassa va suv toshqini energiyasidan foydalanish orqali olinadigan qayta tiklanadigan energiya manbalari. Bu energiya manbalari neft, tabiiy gaz, ko’mir va uran rudasi kabi qazib olinadigan yoqilg’ilardan farqli o’laroq, tugamaydi, shuning uchun ular qayta tiklanadigan manbalar deb ataladi.

So’nggi yillarda O’zbekistonda energiya ishlab chiqarish obyektlarining umumiy quvvati o’sib bormoqda, ammo rivojlanish sur’ati Yaqin xorijiy mamlakatlar xususan Rossiyaga qaraganda ancha past. O’zbekiston iqlim o'zgarishi oldida eng zaif davlatlardan biri hisoblanadi, chunki mamlakat hududining 80 foizini o’tloqlar va cho’l hududlari egallaydi, shu sababli iqlim o’zgarishi O’zbekiston iqtisodiyotiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. 50-yillarning boshidan buyon mamlakatda o'rtacha harorat global isish tezligidan ikki baravar ko'tarildi. Hozirgi prognozlar ko'rsatishicha, zarur yumshatish choralari ko'rilmasa, 2050-yilga kelib mamlakatda o'rtacha harorat 1,8°-3,3° C gacha ko'tariladi. Qo’shimcha moslashish choralarisiz, shu asrning o'rtalariga kelib, mamlakat suv tanqisligi kuchayishi, cho'llanish kuchayishi, qurg’oqchilik va yerlar degradatsiyasiga duch kelishi mumkin. Bunday ekstremal ob-havo qishloq xo’jaligi, turizm, sog’liqni saqlash va infratuzilmaga salbiy ta'sir ko'rsatib, O’zbekiston rivojlanishini cheklaydi. Iqlim o’zgarishining oqibatlari Orol dengizining ekologik halokatida allaqachon namoyon bo'ldi.

Bugungi kunda O'zbekiston o'zining hozirgi rivojlanish modeli bo'yicha o'sish chegaralarini yengib o'tish hamda iqlim va ekologiyadan xabardor bo'lib borayotgan jahon bozorida iqtisodiy raqobatbardoshligini mustahkamlash yo'lidagi noyob imkoniyatni yaxshi tushunadi. Mamlakat tarkibiy islohotlarning jadallashuviga tayangan holda, o'z iqtisodiyoti, odamlar va sayyoramiz uchun, rivojlanayotgan sohalarda yangi ish o'rinlarini yaratish bilan birga tabiiy resurslardan Moslashuvchan, Inklyuziv, Barqaror va Samarador (MIBS) foydalanishga asoslangan past uglerodli va iqlimga chidamli "yashil" o'sish modeli sari yo'lni belgilash bo'yicha qadamlar tashlamoqda. Lekin, yanada barqaror va "yashil" iqtisodiyotga aylanish uchun mamlakat mavjud ekologik muammolar va iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradigan boshqa xavf omillari ustida ishlashi kerak.

O'zbekistonda barqaror rivojlanishni ta'minlashda "yashil iqtisodiyot"ning rolini kuchaytirish borasida quyidagi chora-tadbirlarni ishlab chiqish zarur:

Birinchidan, aholini atrof-muhitning yomonlashuvi sabablari to'g'risida axborot bilan ta'minlashga qaratilgan loyihalarga ustuvor ahamiyat berish lozim.

Ikkinchidan, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvi sifatini oshirish darkor.

Uchinchidan, "yashil" davlat xaridlari siyosatini olib borish orqali ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish va ishlab chiqarishda "yashil" texnologiyalardan foydalanishni rag'batlantirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

To'rtinchidan, milliy iqtisodiyotning energiya salohiyatini oshirishda "yashil" texnologiyalardan samarali foydalanish kerak.

Va nihoyat beshinchidan, iqtisodiyotni modernizatsiya qilish jarayonida "yashil" infratuzilmaga sarflanadigan davlat investitsiyalari hajmini oshirish lozim.
Barqaror rivojlanish - jamiyat hayotini tashkil etishning yangi modeli bo'lib, unga bosqichma bosqich o'tish jarayonida yashil iqtisodiyotga yangi innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali erishish mumkin.

Yuqorida sanab o'tilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish orqali biz kelajak avlodlar uchun yanada taraqqiy etgan barqaror rivojlanish asosidagi iqtisodiyotni ta'minlashga erishamiz desak hecham shubha qilmagan bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 2019-yil 4-oktabrdagi "2019 — 2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "Yashil" Iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4477-son qarori

2. "O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O'zbekistonda "Yashil" O'sish va Iqlim O'zgarishi bo'yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To'plami. Jahon banki: Washington D.C."

3.Хашимова С.Н.Яшил иқтисодиёт тараққиёт гарови. /Бизнес-эксперт.№3,2022

4. Корнева А.А. "Зеленая" экономика и цифровизация в экономической основе концепции устойчивого развития // Научный сетевой журнал "Интеграл" №4/2022.

WORDLY
KNOWLEDGE